

ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA INSTALAȚIILOR DE MORĂRIT DE PE RIUL DÎMBOVIȚA DIN RAZA ORAȘULUI BUCUREȘTI DE LA PRIMELE MENȚIUNI DOCUMENTARE ȘI PÎNĂ ÎN DECENIUL AL ȘAPTELEA AL SEC. AL XIX-LEA

de ALEXANDRU CEBUC

Meșteșugul morăritului, cunoscut sub diferite forme încă din cele mai vechi timpuri, și menționat în documente din secolul al XIII-lea în Țara Românească, ne este semnalat și pe teritoriul actual al Bucureștilor, respectiv pe apa Dîmboviței, începînd din veacul al XV-lea.

Morile de apă, (acestea făcînd obiectul studiului de față), erau de obicei așezate pe cursul apelor direct, așa cum a fost cazul și la București cu Dîmbovița și Colentina, iar în regiunile unde nu se putea realiza acest lucru din cauza inundațiilor pe vreme de ploaie, atunci se așezau pe cunoscutele „iazuri“, care nu erau altceva decît devierea unei părți din apa riului, atît cît era necesară pentru a pune în mișcare una sau mai multe pietre cîte avea moara respectivă.

Pentru buna funcționare a acestor mori, în cazul în care ele erau alimentate cu apă din iazuri, proprietarii lor supravegheau ca debitul de apă al acestor iazuri să fie în permanență constant.

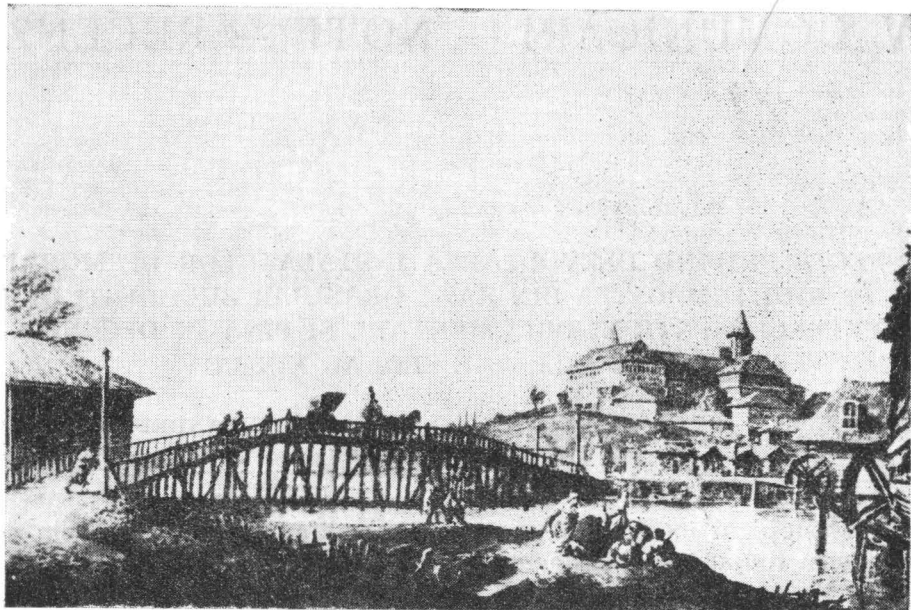
Întregul complex al unei asemenea instalații de morărit era format în general din următoarele părți componente : iazul sau cursul apei care o puneă în mișcare, clădirea morii cu toate instalațiile aferente, scocurile morii, una sau mai multe roți fiecare cu axul său, pietrele de moară ¹⁾, sitele, temeele grătarului, verghiile, babele, covețile, lăturoiul, fiarele și altele. ²⁾

Meșterii morari specializați în construcția de mori cît și în reparatul acestora, încep a fi menționați în diferite documente fie cu termenul românesc de „morari“, fie cu cel generic de maistor sau meșter.

---

1) Pietrele de moară erau aduse din regiunile de munte, unde se aflau cariere de piatră și pe care meșterii pietrari continuatori ai acestui meșteșug din generație în generație, le confecționau la comandă și tot ei le transportau de obicei la fața locului.

2) Ștefan Olteanu, *Meșteșugurile din București în secolele XVI și XVII*, în *Studii*, (1959), nr. 5, p. 90—91.

Mori pe Dîmbovița (Stampă de Luigi Mayer 1794)

Astfel, într-un document din anul 1587, un „Mihail maistor“ semna un act în calitate de martor pentru întărirea unei mori din sus de București, mănăstirii Sf. Troița.

Într-un document din 24 aprilie 1598 semnat de către voievodul Mihai Viteazul, sînt menționate o serie de „vaduri de moară“ în București, arătîndu-se în același timp și numele meșterilor morari: „...iar întru aceasta, domnia mea am cercetat și am judecat, după dreptate și după legea lui Dumnezeu și cu toți cinstiții dregători ai domniei mele și le-am dat domnia mea doi boieri, anume Staico Vornic și Drăghici Clucer și om domnesc pe Dima pastor și patru meșteri de moară, anume Gutăe din Birzești și Oprea din Orești și Florea și Stoica din Mogoșoia, ca să le fie tocmelnici pe acele vaduri care s-au zis mai sus; ca să-i tocmască după dreptate, cum vor găsi sufletele lor.

Astfel, întru aceasta, acei boieri, care sînt mai sus scriși împreună cu cei patru meșteri, ei au cercetat și au socotit, de au dat și au întors Sas și Oprea și Stanciul și Drăgoi și cu toți frații lor egumenului Rafail de la sfînta mănăstire 4170 aspri gata pentru acel vad, care a fost pe hotarul de sus, pe care l-a vîndut Ivașco vornic sfîntei mănăstiri, care s-a zis mai sus, sfînta Troiță“. ³⁾

³⁾ D. I. R., *veacul XVI, Țara Românească*, vol. VI, p. 311.

În ceea ce privește tehnica construcției morilor izvoarele din veacurile XVII și XVIII ne lasă o imagine mult mai clară decât cele din epocile anterioare. ⁴⁾

Într-o relatare a călătorului Paul de Alep, ne este descrisă moara de la Dobreni a lui Constantin Șerban. Aceasta, era prevăzută cu șase roți și șase pietre, foarte bine organizată, fiecare piatră fiind închisă într-o cutie cu un „teasc“, iar făina cădea direct în saci, după ce în prealabil fusese cernută, astfel că tărițele erau separate direct din măcinș.

Avem de a face cu o moară deja perfecționată.

În momentul în care se hotăra construirea unei mori de apă, acest lucru nu se putea începe fără un aviz al „meșterilor morari“, care puteau să aprecieze dacă erau condiții corespunzătoare în acest sens.

De asemenea, litigiile privind „îneccarea morilor“, ⁵⁾ precum și operațiunile de „cumpănire a apelor“ erau rezolvate tot cu concursul acestora.

La 6 martie 1628, Mihul și Dragomir, meșteri din București, „cumpăneau“ cele 4 mori de pe apa Dimboviței de la Dragomirești și Cocani ale lui Hrizea Logofăt. ⁶⁾

În anul 1647, un alt document amintește de meșterii morari care erau chemați pentru a hotări asupra unei pricini cu morile plumbuite- nilor de pe apa Colentinei : „meșteri de mori anume Dragomir meșterul, Marin meșterul, Voinea meșterul, Bodea și alți meșteri“ ⁷⁾ Alții meșteri morari, erau trimiși să cerceteze în 1671 pricina dintre mănăstirea Radu Vodă și Nedelcu Clucer pentru niște mori, precum : Agripa, Stoian, Neagoe și Nedelcu. ⁸⁾

Într-un document semnalat de profesorul C. C. Giurescu, datat 12 august 1678, sînt de asemenea amintiți „meșterii morari“, care au cercetat diferendul dintre Radu Căpitanul Dudescul și mănăstirea Radu-Vodă, diferend provocat de morile lor. „Adecă eu Neagul, meșterul domnesc (de la morile domnești) — dinpreună cu Novac, meșterul de la morile lui Mihai Coșăreanu și cu Vasile, meșterul de la morile Vlăducăi (Vlădichii), i Bogdanu de la morile Hagiului i Radul meșterul de la morile agăi lui State“, văzînd porunca, *am căutat și am măsurat apele la toate morile*, dintr-ale mănăstirii în jos, pînă am mersu la căpitanul Radul Dudescul, unde au fost făcut moară și altădată, mai nainte vreme, și atuncea nu am găsit, că o au spart și tot n-au umblat. Și am mersu la morile dumnealui Hrizei vel-vistier și am socotit cu sufletile noastre și cu bună măsură *de apă, tot cu cumpăna*. Și am aflat cum într-acest locu

---

⁴⁾ Într-o învoială din 8 martie 1702 se arăta : „Precum să se știe că avîndu noi tocmeală cu dumnealui să facem moara de la Cîmpulung noi să tăiem lemnele, noi să facem zăgazul, iar dumnealui să-și care lemnele... parii toți și 8 temee ale grătarului și sînt 15 lemne, să le care oamenii mănăstirii... și de afară și din casa morii și jgheburile și căpriorii și lații, verghiile, babele, covățile, lăturoii, toate noi să le cărăm, iară fiarăle și pietrele să fie toate ale dumnealui...“ (Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 319—320).

⁵⁾ Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 320.

⁶⁾ Ion Ionașcu, *Despre hatmanul moldovean Andrei, ajuns mare logofăt al lui Mihai Vodă Viteazul în Cercetări istorice*, vol. XIII—XVI, nr. 1—2, 1940, p. 105.

⁷⁾ Ștefan Olteanu, *op. cit.*, p. 320.

⁸⁾ *Ibidem*.

ce au făcut Radul Dudescu moară, măcar să ori lăsa cît de jos, toată să i-o îneca, va umbla“.⁹⁾

În veacurile XVI și XVII, și chiar în XVIII, asistăm la procesul de acaparare tot mai accentuată a morilor de către mănăstiri, fie prin daunile efectuate de către voievozi, fie prin cumpărări.

Într-un act din 15 iunie 1577,¹⁰⁾ Alexandru al II-lea Mircea Vodă, dăruiește ctitoriei sale — mănăstirea Sf. Troiță — (Radu Vodă), o parte din teritoriul domnesc al orașului „partea din jos de mănăstire pînă aproape de Văcărești“,¹¹⁾ teritoriu pe care desigur vor figura și o serie de mori.

Mănăstirea Sf. Nicolae, printr-un act semnat de către Mihnea Turcitul la 30 mai 1586, va fi și ea înzestrată cu o serie de mori (2) „pînă la Lacul Adîncu“, mori ridicate pe locul mănăstirii de către Dobromir banul.¹²⁾

Aceiași moară era întărită mănăstirii și de județul orașului — Baciul — împreună cu cei 12 pîrgari, în 6 februarie 1587.

„...Scrie județul Baciul cu 12 pîrgari din oraș din București această carte a noastră sfintei mănăstiri domnești din București, care este hrumul sfintei Troițe începătoare de viață, ca să-i fie sfintei mănăstiri moara din sus de București, lîngă Ciutărie, pentru că această moară a fost făcută de jupan Dobromir mare ban al Craiovei. Dar Ion Alexandru vovod a făcut acea moară și a înapoiat toată cheltuiala lui, cît a cheltuit Dobromir ban cu această moară, cum știu mulți oameni buni. Și încă și Vlădica Mihail știe că Ion Alexandru vovod a dat lui Dobromir ban să se hrănească cu această moară în zilele lui. Dar locul este din orașul domnesc. Iar dinspre Lupești a cumpărat Dobromir ban dela Dan, fiul lui Gue din oraș, pentru 750 aspri gata și așa sunt acestea. Iar cînd s-a întîmplat moarte lui Mihail, fiul lui Dobromir ban, el a lăsat sfintei mănăstiri acea moară și a înmormîntat în sfînta mănăstire și s-a scris în sfîntul pomelnic și Mihail și tatăl său Dobromir ban și mama lui, Vilaila și tot neamul lor“¹³⁾

La 14 februarie același an, Mihnea Turcitul întărea printr-un act mănăstirii Sf. Troiță în urma morții fiului lui Dobromir ban, — Mihai — o serie de proprietăți printre care și mori.

„Iar după aceia, s-a întîmplat moarte lui Dobromir banul, în zilele lui Petru vovod, de au rămas acele mori și toate averile lui Dobromir banul în mîinile fiului lui, Mihail postelnic.

Iar cînd a fost acum, în zilele domniei mele, iar lui Mihai, fiul lui Dobromir banul, deasemenea i s-a întîmplat moarte. Astfel, cînd a fost la moartea lui, el a dat această mai sus spusă jumătate de sat, Izlazul și aceste mori mai sus spuse...“¹⁴⁾

⁹⁾ C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Buc., 1966, p. 342.

¹⁰⁾ I. Ionașcu, Vlad Zira, *Mănăstirea Radu Vodă și biserica Bucur*, în *Bucureștii de Odinioară*, Buc., 1959, p. 59.

¹¹⁾ *Ibidem*, p. 60.

¹²⁾ D. I. R. *veacul XVI, Țara Românească*, vol. V, București, 1952, p. 240—241.

¹³⁾ *Ibidem*, p. 294—295

¹⁴⁾ D. I. R. *veacul XVI B, Țara Românească*, vol. V, p. 298.

Printr-un hrisov din 18 sept. 1588 semnat de Mihnea Turcitul erau întărite egumenului și călugărilor mănăstirii Caplei, stăpînirea asupra unui alt vad de moară de pe Dîmbovița situat în apropierea acestuia, dîndu-le astfel călugărilor posibilitatea să-și ridice o moară „lîngă sfînta mănăstire, însă aproape, dinaintea porții să facă moară, ca să fie pomană domniei mele și părinților domniei mele și veșnică pomenire domniei mele și să fie volnici călugării dela sfînta mănăstire să îngrijească și să facă zăgaz pe o gîrlă care este mai sus, ca să nu curgă apa pe acea gîrlă care este mai sus de moară, ci să fie volnici călugării să aducă apa la moară“. ¹⁵⁾

În anul 1591 Mihai banul, viitorul domn Mihai Viteazul, a ridicat pe cheltuiala sa o mănăstire pe locul fostei bisericuțe a jupînesei Caplea de pe creștetul dealului pe partea dreaptă a Dîmboviței și care avea hramul Sf. Nicolae. Viitorul voevod, a dăruit noii biserici împreună cu chiliile și pivnițele, odoare și podoabe de argint și din aur, a înzestrat-o cu moșii, vii, mori, iobagi și țigani. ¹⁶⁾

Documentele amintesc în continuare de proprietățile mănăstirii Sf. Troiță (1615), morile de lîngă baie, ¹⁷⁾ altele în satul Văcărești (1624). ¹⁸⁾ În urma deselor neînțelegeri între mănăstire și megieși, împotriva cărora călugării făceau numeroase plîngerii, Alexandru voevod trimite în anul 1624 la fața locului o serie de meșteri morari împreună cu reprezentanții săi pentru a constata starea lucrurilor.

„Drept aceia, domnia mea am ales de am trimes pre credincios boiarinul domnii mele Manolachi al doilea post (elnic) de să strîngă boiari și meșteri de preinprejur să vadă cine pre cine neacă“. ¹⁹⁾

Meșterii morari, împreună cu boierii însărcinați de către Alexandru Voievod, „au văzut și au adevărit cu sufletele lor cum au necat Văcăreștii morile mănăstirii. Deci le-au tăiat, ca să-și facă mori mai jos, să nu se nece unii cu alalți. Drept aceia, să fie de acum călug(ă)rii în pace de către satul Văcărești, să n-aib(ă) treabă unii cu alți, căci au fost necat Văcăreș(ii) pe călug(ă)ri, că am văzut domnia mea și cartea boierilor de mărturie, cum scrie mai sus“. ²⁰⁾

Relațiile tot mai strînse dintre domnie și biserică, atrăgeau în continuare tot mai multe danii și acte de binefacere în favoarea mănăstirilor. Astfel, în anul 1625 Alexandru Coconul dăruiește ctitoriei sale (mănăstirea Sf. Troiță), o jumătate din vadul domnesc de pe riul Dîmbovița, ce se aflau în apropierea caselor lui Necula slugerul : „mori înjugate cu celelalte mori — domnești, ce sînt la bae... despre casele Neculei sluger“. ²¹⁾

¹⁵⁾ *Ibidem*, p. 377, a se vedea și Fl. Georgescu, Al. Cebuc, Petre Daiche „Probleme edilitare bucureștene, Buc., 1966, ed. M. I. B., p. 111.

¹⁶⁾ Gh. Cantacuzino (Gh. Cantea), *Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, în *Bucureștii de odinioară*, Buc., 1959, p. 98.

¹⁷⁾ *D.I.R. veacul VII B. T. Românească*, vol. II, Buc., 1951, p. 356.

¹⁸⁾ *Ibidem*, vol. IV, Buc., 1954, p. 370—371.

¹⁹⁾ *D.I.R. Țara Românească*. veacul XVII, vol. IV, p. 370.

²⁰⁾ *Ibidem*

²¹⁾ G. I. Ionescu-Gion. *Istoria Bucureștilor*, p. 302—303.

Înmulțirea numărului populației, dezvoltarea comercială a orașului și în general necesitatea tot mai mare a alimentelor pe piața Bucureștilor își găsește o corespondență și în înmulțirea numărului de mori pe Dîmbovița, o parte din acestea fiind chiar în plin centrul orașului.

Un document din 1680 ne dă relații despre „meșterii după apa Dîmboviței și din sus și din jos“, care erau chemați de către cei patru ispravnici ai orașului pentru a merge să cerceteze morile căpitanului Radu Dudescu.²²⁾

În raportul întocmit de aceștia se arată că măsuraseră debitul de apă al riului pentru a asigura un mers normal pentru toate morile de pe Dîmbovița.

Mărturiile documentare din această perioadă vorbesc tot mai mult de pricinile ivite în legătură cu morile de pe Dîmbovița. Astfel, procesele pentru mori, iscate între mănăstirile Radu Vodă și cele ale mănăstirii Sf. Ioan din București, ca și cele dintre mănăstirea Radu Vodă și cele ale boierului Necula Vistierul, de care am vorbit mai sus, sînt o mărturie în ceea ce privește interesul deosebit de care se bucurau aceste întreprinderi aducătoare de venituri mari.

Tendința permanentă a mănăstirilor de a lua în stăpînire morile de pe Dîmbovița se accentuează la mijlocul secolului al XVII-lea. Este cunoscută lupta ce s-a desfășurat, spre exemplu, în această perioadă între egumenii mănăstirii Radu-Vodă și boierii Dudești, luptă care se va termina în favoarea mănăstirii, devenită singură proprietară a acestor mori.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea respectiv în anul 1692 în urma insistențelor egumenilor mănăstirii Radu Vodă, domnitorul Constantin Brincoveanu a dat un document prin care împuternicea pe aceștia să-și construiască ei înșiși o moară „în apa Dîmboviței din susul orașului Bucureștilor, pe locul domnesc despre livadea domnească împotriva morii mănăstirii Mihai Vodă“.²³⁾

La sfîrșitul veacului al XVII-lea egumenii mănăstirii Radu Vodă obțin printr-un schimb făcut cu proprietățile domniei, un teren viran, situat la poalele dealului Gorganului, pînă în malul Dîmboviței, pe care au clădit o moară, care avea un vad foarte bun. Această moară a rămas în funcțiune pînă în primul deceniu al veacului al XIX-lea, în concurență cu moara de pe malul opus, aparținînd mănăstirii Mihai-Vodă.

Dar înmulțirea morilor pe Dîmbovița, în special în veacul al XVIII-lea și mai ales a celor din partea superioară a Dîmboviței, sporeau tot mai mult, ceea ce ducea la creșterea pericolului de inundație a Bucureștilor.

Inundațiile provocate de Dîmbovița, au dat naștere în continuare la numeroase conflicte între domnie și mănăstirile în a căror proprietate se găseau : „Pentru că avînd sfintele biserici un vad de moară și cu moară cu 2 roate, aicea în apa Dîmboviței, din sus de Curtea domnească, împotriva băii cei vechi, dată sfintelor biserici de alți răposați domni, și făcînd multă stricăciune și înecătură grădinii domnești, cînd au fost în

---

²²⁾ *Ibidem*

²³⁾ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 67 ; Florian Georgescu, Alexandru Cebuc, Petre Daiche, *op. cit.*, p. 115

zilele răposatului Ducăi Vodă, pentru acea încăcătură și stricăciune au pu domnia sa de au tăiat acea moară de tot. Și pentru venitul ce-l lua de la acea moară, au socotit domnia sa de au miluit sfințele biserici cu acest vinărici, după cum arată hrisovul măriei sale de la leat 7186 (1678), și ale altor răposăți domni, făcute și întărite, unul pe altul pe aceste mile“. ²⁴⁾

În următoarele două decenii, numărul morilor de pe Dîmbovița spo-rește tot mai mult, cu toate acestea ele nu pot face față cerințelor din ce în ce mai mari ale orașului.

Urmare a deselor conflicte ce s-au iscat din pricina existenței mor-riilor pe Dîmbovița în centrul orașului și care provocau numeroase inundații mahalalelor, este deplasarea acestora tot mai mult spre periferie.

Micșorarea numărului morilor în centrul orașului pentru motivele amintite mai sus, se făcea și mai mult necesară în timpul iernii, cînd apele Dîmboviței ca și cele ale Colentinei înghețau.

Această situație de multe ori devenită destul de alarmantă pentru populație care altfel rămînea fără făină atît de necesară traiului, a deter-minat ca domnia să ia unele măsuri în acest sens. Astfel, Alexandru Vodă Moruzi în 27 noiembrie 1793 a dat un pitac“ ²⁵⁾ prin care a ordonat înființarea în termen de 25 de zile, a 14 mori cu cai, de către mănăstirile principale din București și din apropierea orașului. ²⁶⁾ Epitropia oșteas-că, a fost și ea obligată de către Alexandru Moruzi să construiască două mori de cai la capătul podului Mogoșoaiei. ²⁷⁾

Existența morilor pe Dîmbovița era absolut necesară așa cum am văzut și mai sus, dar în același timp din pricina lor creștea permanent pericolul inundațiilor ca urmare a existenței zăgazurilor. De aici, întreție-nera „șanțului Dîmboviței“, pentru a feri Capitala de înec, problemă care a preocupat atît pe domnitorii de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea cît și administrația orașului din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Așa cum am văzut și mai sus, meșterii morari din București ajun-seseră cu meșteșugul lor la un anumit stadiu de specializare. Astfel, la anumite lucrări și în special cele legate de construirea podurilor peste Dîmbovița, aceștia erau de regulă obligați să participe, ei fiind singurii cunoscători în rezolvarea unei asemenea probleme.

În iarna anului 1793, fiind vorba de o atare situație, vornicia se adresa domnitorului spre a aproba ca la facerea podului peste apa Dîm-

---

²⁴⁾ G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București* (1594—1821), Buc., 1961, p. 404—405.

²⁵⁾ „...poruncimu Domnia mea ca pre sfinția ta părinte Mitropolite, i D-voastră veliți logofeți, aducîndu înaintea prea sfinției tale, pe toți Egumenii și Epistații monăstiriloru acestora, să le dai strașnică poruncă, ca acum că ce apuse fieș-carele a face cîte o moară cu cai, ori innăuntruulu monăstirei sale, sau unde va fi curtea strîmță, afară, în deosebitu locu, care pină în 20 de zile, sau multu în 25 să fie gata desăvirșitu cu toate celea trebuincioase de măcinatu...“ (V. A. Urechia, *Istoria Românilor seria 1786—1800*, vol. V, Buc., 1893, p 304—305).

²⁶⁾ „Sfînta Mitropolie

Radu Vodă

Sfîntu Gheorghe Nou

Mihai Vodă

Sfîntu Ionu

Sărindaru

Sfînta Ecaterina

Arhimandritulu

Sfîntu Spiridon nou

Cotroceni

Grecii

Zlătarii

Stravropoleos

Văcăresci

Mărțața“

²⁷⁾ V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. V, p. 305.

boviței lingă casele Belicului, pe Podul Șerban Vodă, în afara lucrătorilor podari „este trebuință și de șase morari pentru bătutul parilor și așezatul scaunelor și al urșilor ; să fie luminată porunca Măriei tale, ca dintre morarii ce sunt pe la morile mănăstirești și boieresti, să se iee acei 6 morari, ce se înseamnă numele lor mai jos“,²⁸⁾ fiind obligați să lucreze la acel pod pînă la terminarea sa.²⁹⁾

La această cerere, Alexandru Moruzi, porunca spătarului ca „de împreună cu căpitanul de poduri, rădicîndu pe mai jos numiții morari, să-i aducă la podul de peste apa Dîmboviței, din susul mănăstirei Sfîntu Ioan“. ³⁰⁾ Într-o altă cerere către domnitorul Moruzi, Isac Ralet, însărcinat cu repararea podurilor arăta : „că întotdeauna cînd se fac poduri peste apa Dîmboviței, este obiceiul de a se aduce cîte patru morari de cumpănesc lumina apei, și așează parii, și alte povățuiri dau podarilor la urzitu și clăditul cherestelei în apă și fiindcă niciodată nu vor să vie de voia lor, și mai virtos că Epitropia le plătește osteneala lor de zi parale 50, să fie luminată porunca Înălțimii tale către d-lui vel Spătaru, ca să orînduiască un zapciu și împreună cu un căpitan de pod, care să meargă să-i arate pe meșterii morari, ce se înseamnă mai jos,³¹⁾ și să-i iee, să-i aducă în locul podului, ce urmează peste apa Dîmboviței ot sfeti Ion de vale, fiindcă după trebuința ce este și după luminată porunca Înălțimii tale ce ne ni s-au dat, ca să se săvîrșească mai cu grabă, nu lipsiu a înștiința Măriei tale de trebuința ce este pentru acești meșteri, și cum va fi luminată porunca — 1795, februarie 26“. ³²⁾

Existența morilor pe Dîmbovița cu înfățișarea lor pitorească ne este atestată și de o frumoasă acuarelă din anul 1794, executată de către pictorul Luigi Mayer, care a însoțit în acel an pe ambasadorul Angliei la Poartă, Sir Robert Ainslie, — ce venea de la Constantinopol — și care a fost primit la palatul domnesc de pe Dealul Spirii de către domnitorul Alexandru Moruzi. Acest document iconografic înfățișează dealul Mihai Vodă cu clădirile și mănăstirea Mihai Vodă și în prim plan aspectul morilor de apă din acest punct. Este unicul document care ne redă aspectul autentic al morilor de pe Dîmbovița din epoca feudală.

Inundațiile provocate de Dîmbovița aduceau mari pagube orașului pe de o parte, iar pe de alta de multe ori chiar duceau la înfometarea populației prin lipsa de făină.

Această situație devine tot mai grea la începutul veacului al XIX-lea, cînd se încearcă numeroase acțiuni de stăvilire a acestor revărsări.

O situație cu totul deosebită se poate constata dintr-un document datat la 22 martie 1814 ³³⁾ în care marii boieri arătau domnitorului prin-

²⁸⁾ Năstase, Radu Bondocu, Mihaiu, Pătrașcu de la foisor, Dinu ot Vitan.

²⁹⁾ V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. V, p. 389.

³⁰⁾ *Ibidem.*

³¹⁾ Tănase Moraru ot moara Radului Vodă, Radu Bondocu ot mahalaua Popi-Radului, Mihai ot Pelinu, Udrea ot Pelinu la moara Cotrocenilor

³²⁾ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 390.

³³⁾ Arh. St. Buc. mss., 1114, f. 23—23 V.

tr-o anafora situația în care se afla râul Dîmbovița și lucrările ce trebuiau întreprinse pentru a feri orașul de inecăciune.

„Așisderea și din susul morii dumnealui vistierului Mosh (Mosco) ce este mai din susul morii clucerului ce varsă apa Dîmboviții peste cîmp și dă în apa Ilfovului. Și că face trebuință spre a nu să mai întîmpla înecăciune. Din urechea morii dumnealui vistierului Mosh, în sus pînă unde s-au vărsat apa Dîmboviței deunăzi peste cîmp, să se facă zăgaz țapăn, umplut cu pămînt, nalt de șase palme domnești și lat de doi stînjeni. Și să se coboare și moara i zăgazu de patru palme domnești din cel ce să află acum. Iar la moara clucerului Deșliu să să facă iarăși asemenea zăgaz pă cît să vede că au esit apa Dîmboviței peste mal și să să așchiză și șanțul de la podișor ce merge pînă în apa Baiului, să fie largu lui de patru stînjeni, să-i facă și grătar în gură în fața apii și cînd va spori apa Dîmboviții să meargă prisosul pe acolo. Căci de cînd au început apa a să vârsa peste cîmpuri intră în apa Ilfovului și apa Ilfovului dînd în Dîmbovița, din sus de Dragomirești în județu Ilfovului, să face inecăciune în București.“³⁴⁾

În cadrul lucrărilor ce se cereau a fi realizate, documentul menționează și un vâtaf de morari : „Așisderea să ducă și pă Nicolae postelnicu vâtaf de morari, i pă Ion Moraru ot moara Sărindarului, cari să fie nelipsiți de acolo pînă să va isprăvi toate acestea“.³⁵⁾

În anul 1815 aflăm însărcinat cu lucrările de adîncire și curățire a Dîmboviții pe inginerul Gustav Freiwald. Acesta arăta că inecurile Bucureștilor proveneau în mare parte de la zăgazurile morilor de pe Dîmbovița.³⁶⁾

Situația era însă mai complicată în timpul secetei, sau în timpul înghețului. Astfel, printr-un document din 29 septembrie 1826, Grigore Dimitrie Ghica, încerca să reglementeze problema măcinatului, dînd prioritate în acest sens brutarilor din Capitală, care trebuiau să alimenteze populația : „Fiîndcă prin cartea domnii ce s-au dat la mîna brutarilor în leat 1824, avgust 9, să cuprînde ca în vreme de secetă să fie brutarii volnici a măcina zahereoă cea trebuincioasă politii Bucureștilor la morile ce sînt pe apa Dîmboviței, de la Chiajna din sus de Roșu, și în București pînă din jos de podul Pitarului, poprindu-să făinarii și mălăierii în vreme dă secetă pînă cînd va da Dumnezeu ploaie cu îndes-tulare, să nu aibă brutarii lipsă : mai vîrtos în vremea iernii, cînd îngheață morile“.³⁷⁾

Pentru a se preîntîmpina lipsa de făină în oraș în timpul secetei sau înghețului morilor de pe Dîmbovița se ia măsura de a se construi acum mori cu cai. Așa spre exemplu, la 1 decembrie 1828, Contele Pahlen cerea să fie puse în funcțiune o serie de mori cu cai. „Am dat în această

³⁴⁾ George Potra, *op. cit.*, p. 683.

³⁵⁾ *Ibidem*.

³⁶⁾ *Ibidem*, p. 701.

³⁷⁾ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia țării românești, 1800—1850*, Buc., 1959, vol. I, p. 375—376

mădea cuviincioasa poruncă a Comisiei îndestulării, dar aceasta găsește anevoință a să măcina bucatele în morile du pă apa Dîmboviții, din pricină că acum sînt coprinse dă măcinatul acestor fel dă producători ce sînt trebuincioase oștirilor și lăcuitarilor din politiiile și, încă, scăderii apii, din pricina vremii dă iarnă. Care mori, din pricina înghețurilor ce va urma, poate să stea dă tot.

Luînd în băgare de seamă aceste pricini și punerea la cale a Comisiei îndestulării, ca spre această trebuință să să facă pe la fieșcare mănăstire cite o moară cu cai și să să puie la toate cite un cal, din veniturile lor...“³⁸⁾

În document sînt arătate un număr de 15 mănăstiri care erau astfel obligate a construi cite o moară cu cai :

„Radu Vodă ; Sfîntul Spiridon vechi, Sfînta Ecaterina, Sfîntul Ion, Sfîntul Spiridon - Nou ; Zlătari : Sărindaru ; Biserica Crețulescului, Sfîntul Gheorghe, Răzvanu, Sfîntii Apostoli ; Mihai Vodă ; Cotrăceni, Văcărești și Mărcuța“.³⁹⁾

Zăgazurile de mori ca și multe rămășițe ale unor poduri vechi, au continuat să determine revărsarea Dîmboviții care a provocat serioase pagube populației orașului.⁴⁰⁾

Măsura ce s-a luat a fost aceea a tăierii unor zăgazuri de mori și chiar a morilor, așa cum a fost cazul în anul 1840, pe moșia Lungulețul.⁴¹⁾

În perioada anilor 1839—1840,⁴²⁾ se duc o serie de discuții, în special în presa vremii cu privire la rezolvarea situației de pe Dîmbovița în special din partea centrală a orașului — cerindu-se în general, desființarea morilor.

În primele două decenii ale celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, problema morilor este dezbătută tot mai mult atît de către populația mahalalelor care aveau legătură directă cu Dîmbovița — amintite și mai sus — cit și în cadrul sfatului orașenesc.

O reconstituire a situației morilor de pe Dîmbovița pentru anul 1862, o avem de la un proprietar a unor case de pe malul Dîmboviței, care din dorința de a înfățișa pericolul pe care-l reprezenta pentru oraș noua plasare a acestor mori, în interiorul orașului, și din cauza căroră avuseseră loc numeroase inundații, el reușește să schițeze un plan cu aceste mori în număr de 30.

Din planul întocmit de I. Teofilu, rezultă că pe cursul superior al Dîmboviții, de la locul numit „La șanțuri“ și pînă la intrarea în București, erau 14 mori, iar pe cursul inferior, pînă la vărsarea în Argeș, erau 16 mori.⁴³⁾

38) *Ibidem*, p. 411—412

39) *Ibidem*.

40) *Curierul românesc*, VIII (1837) nr. 28 din 27 iulie, p. 107—108.

41) *Pămînteanul*, 1839, nr. 1, 2, 3, 4 iulie—aug.

42) *Pămînteanul*, 1839, nr. 1, 2, 3, 6, 9, 10, 13, iulie ; *Buletin Gazetă Oficială* nr. 21 din 25 aprilie 1840, p. 81—82.

43) Fl. Georgescu, Al. Cebuc, Petre Daiche, *op. cit.*, p. 133—134.

Înainte de anul 1862 existaseră în total un număr de 49 mori de apă menționate pe acest plan,⁴⁴⁾ dar după această dată așa cum arătam și mai sus, 18 din ele fiind desființate ca urmare a poziției lor favorabile inundațiilor Dîmboviței, au rămas după această dată doar 30. Printre cele dispărute în acea etapă amintim morile dintre podul Grozăvești și Vitan în care intrau și vechile mori de la Mihai Vodă și Radu Vodă.

Cauza generală a înecurilor Dîmboviții așa cum am văzut pe tot parcursul acestui studiu, au fost marele număr de mori care au determinat depozitarea pe albia râului a unei importante cantități de nămol.

Inundațiile din anii 1864 și 1865, au fost așa de mari încît ⁴⁵⁾ Alexandru Ioan Cuza, în cadrul Adunării Elective din 4 martie 1865 pune în discuție problema Dîmboviței și obține votarea Legii pentru desființarea morilor de pe Dîmbovița.

Începînd din primăvara anului 1865, s-a pus în aplicare hotărîrea de a se desființa toate construcțiile de pe malurile Dîmboviței în cadrul cărora intrau și morile.

Această operațiune, a fost însă realizată cu prilejul lucrărilor de canalizare a Dîmboviței ce s-a desfășurat în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea.

R E S U M É

Partant d'une riche information documentaire, le matériel présente des aspects sur le développement des installations de minoterie sur la rivière Dîmbovița, sur le territoire de la ville de Bucarest, depuis les premières mentions documentaires et jusqu'au XIX-e siècle — VII-e décennie.

Les moulins à eau de sur la Dîmbovița sont examinés dans leur évolution historique, des dates intéressantes sont données en ce qui concerne les meuniers, les propriétaires des moulins et la situation topographique des moulins.

Dans la dernière partie du travail on montre les causes ayant déterminé la suppression des moulins de sur la Dîmbovița, qui, par leurs installations, favorisaient les déversements de la rivière et empêchaient la modernisation de la ville.

---

⁴⁴⁾ Iată și numele celor 49 de mori fixate pe planul întocmit de I. Teofilu de-a lungul Dîmboviței: Moara General Ion Emanoil Florescu, moara Pandurizi, Moara Nouă, Conțeștii de Sus, Deșloaica, Moara de la hotar, Buzoianu, Brăiloiu, Brezoaia, Vadu Vechi, Postăvari, Trestieni, Boceneasca, Cosoba, Joița, Bîcu, Dragomireștii din Vale, Dragomireștii din Deal, Chiajna, Dudu, Roșu, Boga, Ciurelu, Moara sasului sub mal, Grozăvești, Pălici, Vlădica, Mihai Vodă, Radu Vodă, Gușca, Foișoru, Vitanu, Mănucu, Cățelu, Manolache, Cernica, Tinganu din Sat, Tinganu din drum, Piroia, Canella, Pitigoia, Ureasca, moara Podu Pitarului, Cucuieți, Lămotesci, Stănesci, Pîrlita, Buciumeni și Dudesci.

⁴⁵⁾ *Monitorul*, Jurnal oficial al Principatelor Unite Române, nr. 54 din 10/22 martie 1865, p. 247.